

Llengua i Ús

Revista Tècnica de Política Lingüística

53

2n
SEMESTRE
2013

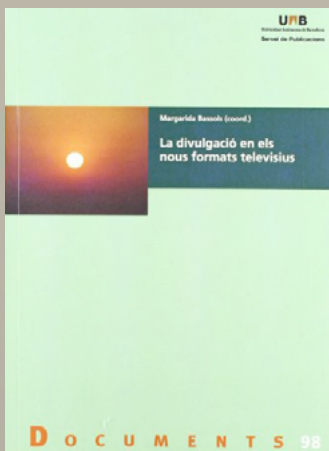
ISSN: 2013-052X

Ressenya

4.3

La divulgació en els nous formats televisius

BASSOLS, Margarida (coord.) *et al.*

La divulgació en els nous formats televisius.

Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2012. 156 p.
(Documents; 98).
ISBN: 978-84-490-2855-7

Gemma Brunat Majó

Grup Llengua i Mèdia. Universitat Autònoma de Barcelona

El català *Llengua*
per a tothom

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

La divulgació científica, dins dels mitjans de comunicació de massa no especialitzats, és un gènere híbrid que combina finalitats informatives, argumentatives, didàctiques i de captació. Encara que prenen com a referència el coneixement científic, els programes de divulgació científica actuals no acostumen a ser una mera transmissió del discurs científic, sinó que reporten aquest saber mitjançant un discurs propi, construït pels mateixos mitjans. Aquesta idea, recollida per autors com Patrick Charaudeau o Sophie Moirand, és a la base d'aquest llibre, que analitza en profunditat programes de televisió catalans recents dedicats a la divulgació científica amb l'objectiu de precisar, justament, les característiques d'aquest discurs propi dins de la televisió.

Els programes i els capítols que formen el corpus de l'estudi s'han seleccionat amb vista a aconseguir un ventall prou representatiu de la divulgació científica a la televisió, per les diferències que manifesten sobre els temes tractats, l'audiència a la qual s'adrecen, el nivell de formalitat, la densitat dels continguts o la durada. En concret, es tracta dels programes *Quèquicom*, *Bit@bit* i *Veterinaris*, i com a mostra s'han examinat al detall dos capítols de cada programa. Malgrat que aparentment el corpus pot semblar poc extens, no és forassenyat considerar extrapolables moltes de les conclusions que s'hi recullen, que casen amb altres programes similars de la graella televisiva actual. Per a l'anàlisi s'ha bastit un marc teòric que beu d'aportacions diverses (com ara les de Patrick Charaudeau sobre el discurs de mediatització científica, les de Jean-Michel Adam sobre les seqüències textuais, les de M. Teresa Cabré sobre la terminologia, o les de Francesco Casetti i Federico de Chio sobre la multimodalitat, entre altres), que lògicament s'han hagut d'adaptar als objectius de l'estudi i a les necessitats particulars derivades del llenguatge televisiu.

Els autors observen que hi ha tres perfils diferents de participants en el programa (conductors, experts, i afectats o testimonis), i a partir de les transcripcions analitzen les estratègies discursives que fa servir preferentment cada un d'aquests perfils, unes estratègies que contribueixen a donar-los legitimitat i credibilitat, i a captar l'atenció del destinatari. Entre altres aspectes, es constata el rol de portaveus de la comunitat científica que assumeixen els experts que hi apareixen (científics, investigadors), amb un discurs allunyat de la personalització i en què abunda la terminologia científica, i que sovint els conductors dels programes mimetitzen; també es comprova entre els conductors i els experts l'abundància de recursos característics del discurs docent, basats en procediments de reiteració i analogia (com ara comparacions, metàfores o exemplificacions), o la notable presència d'expressions que denoten emotivitat en els discursos dels afectats o testimonis. D'altra banda, hi ha el reporter, un subtipus de conductor que esdevé una mena d'àlter ego de l'espectador, i en la mateixa mesura adopta un discurs més planer que el del conductor estricte. Un altre tret destacable d'aquests programes és la proximitat que se cerca amb el televident, una proximitat que s'aconsegueix, per exemple, amb l'ús de referents que li són propers o amb l'acostament del tema tractat a la seva vida quotidiana, però també gràcies al dialogisme, un recurs ideal per promoure l'empatia amb el teleespectador, que es pot identificar més fàcilment amb algun dels interlocutors.

En un altre vessant, s'estudien també les seqüències textuais que hi apareixen. Sobre aquest punt, de l'anàlisi es desprèn que en aquests programes la combinació i segmentació de seqüències és constant, i els autors ho relacionen amb la voluntat de captar l'atenció dels televidents. També es constata que la seqüència explicativa és més present com més especialitzat és el programa: sembla la primera responsable de la transmissió del coneixement, mentre que la resta tendeixen a assegurar l'espectacle i a satisfer el receptor afectiu o tafaner. D'altra banda, aquesta fragmentació s'estén més enllà de

les seqüències textuais. En aquest sentit, els autors han constatat l'existència d'unes unitats que han anomenat *càpsules*. Una càpsula és cada part del programa que té unitat d'acció, espai i temps; se n'han trobat de quinze classes diferents, segons la mena de veu, l'escenari que hi hagi i el tipus d'intervenció oral (monòleg, diàleg). S'ha pogut determinar que la durada de les càpsules és menor com menor és el grau d'especialització del programa; d'altra banda, a major especialització, més varietat de càpsules. Així mateix, cal ressenyar que el ritme és notable (en el programa més dens, trobem una càpsula cada minut i mig). Les dades, doncs, fan concloure que la fragmentació i el ritme són prototípics d'aquest tipus de programes, pensats per a un públic generalista i no especialista.

Evidentment, en el llenguatge televisiu el pes de les imatges (tipus de plans, selecció d'escenaris, moviment de la càmera, etc.) i dels sons que no formen part del discurs dels participants (música de fons, soroll ambiental, sin-tonies, etc.) és fonamental. En la mesura que aquestes imatges i aquests sons també formen part del marc dels discursos dels participants, és necessari estudiar-ne els vincles. L'anàlisi d'aquestes relacions condueix els autors a determinar que aquests elements s'usen amb l'objectiu de crear redundàncies per tal de reforçar les estratègies de legitimació, credibilitat i captació presents en els discursos dels participants en els programes.

Els autors també subratllen que un dels trets destacats d'aquesta mena de programes és l'absència de contro-
vèrsia. En altres paraules, els autors mostren que els programes parteixen d'una premissa, més o menys implícita, i no s'hi presenten opinions contraposades ni es pretén promoure el debat social al voltant de la qüestió que es tracta. Així doncs, la informació transmesa, tant verbalment com per altres vies (les imatges, les músiques, els referents triats, etc.), va sempre encaminada a reforçar la tesi que es defensa. En relació amb això, l'objectiu final, més que limitar-se a l'aportació de coneixement, és

crear opinió social respecte de qüestions que afecten els ciutadans en la vida quotidiana. Es pot dir, doncs, que els coneixements i la informació apareixen condicionats no només pel format del programa i per la necessitat de captar audiència, sinó també per l'acostament ideològic.

Així mateix, els autors fan èmfasi en la polifonia de veus que aquests programes entrellacen: totes es remeten al discurs científic, però totes se'l fan seu i per això el transformen. Els científics no són els únics que hi apareixen dotats d'autoritat científica, ja que els conductors dels programes —i el programa mateix— contribueixen a construir un nou coneixement comú i a generar opinions sobre la ciència i els científics. Per la seva banda, a més, els afectats o testimonis intervenen amb l'autoritat que els dona la vivència personal. Es podria parlar, doncs, d'una democratització de la paraula en l'àmbit mediàtic: la convivència de veus no sembla implicar una jerarquia, de manera que el grau de validesa de totes les veus a l'hora de transmetre continguts queda equiparat. Dit d'una altra manera, el discurs científic deixa d'estar únicament en mans dels científics.

Aquesta anàlisi dels programes de divulgació científica resulta d'interès per a professionals de la llengua d'àmbits d'estudi diversos, des de l'anàlisi del discurs en general i dels mitjans de comunicació en particular, fins a la recerca en terminologia. Pel que fa al discurs dels mitjans, val la pena destacar que el llibre no descuida tot el que es relaciona amb la multimodalitat, una qüestió que no es pot deixar de banda quan parlem de televisió. D'altra banda, el llibre també va adreçat a professionals dedicats a la divulgació científica en general, siguin periodistes, docents o científics mateixos.

Els autors d'aquest estudi són membres del grup de recerca Llengua i Mèdia de la Universitat Autònoma de Barcelona, que ja fa vint anys que estudia les varietats lingüístiques utilitzades en els mitjans de comunicació.

Dins de les investigacions del grup, aquesta nova publicació s'afegeix a una llista que inclou títols com *La llengua de TV3* (1997), *Llengua oral i llengua escrita a la televisió* (2000), *La subtitulació del col·loquial* (2004), *Futbol i llengua* (2007), *Guia fonètica per a les televisions locals* (2009) o *El col·loquial dels mitjans de comunicació* (2010), entre altres. L'estudi és fruit d'un projecte de recerca (FFI 2008-00131) concedit pel Ministeri de Ciència i Innovació al grup Llengua i Mèdia durant el trienni 2008-2010.